

Generációváltás a mezőgazdaságban: az angol nyelvű nemzetközi közgazdasági szakirodalom szisztematikus áttekintése

**BORDA ÁRON JÓZSEF – BALOGH JEREMIÁS MÁTÉ –
SÁRVÁRI BALÁZS**

Kulcsszavak: mezőgazdaság, generációváltás, előregedő gazdálkodók, PRISMA, fiatal gazdák

JEL kódok: Q12, Q15, Q19

ÖSSZEFOGLALÓ, MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Napjainkban az előregedő mezőgazdasági népesség pótlása számos élelmiszertermelő országban kihívást jelent. Az Egyesült Államokban a mezőgazdasági termelők átlagéletkora 2017-ben 57,2 év volt, ami 1,2 évvel magasabb, mint 2012-ben. Az Európai Unióban a 65 éves és idősebb gazdálkodók aránya 2016-ban 35%-ot tett ki, míg a fiatal, 40 év alatti generáció aránya mindössze 11%. Ráadásul a fejlődő országokban is megfigyelhető ez a jelenség, ami szerint a gazdálkodók egyre idősebbek, és egyre kevesebb fiatal dolgozik ebben a szakmában. Ezen kutatás célja, hogy az elmúlt években megjelent nemzetközi közgazdasági szakirodalom alapján, a szisztematikus szakirodalom-áttekintés módszerével átfogó képet adjon a mezőgazdaságban végbemenő generációváltásról. A kutatás arra a kérdésre keresi a választ, hogy melyek a generációváltás legfőbb akadályozó, illetve gátló tényezői? Milyen eszközök, intézkedések segíthetik a mezőgazdaságban a sikeres generációváltást? A kutatások számos tényezőt azonosítottak a mezőgazdasági generációváltás akadályaként. A fiatalok kevésbé motiváltak a családi gazdaságok átvételére, továbbá a mezőgazdaság nem nyújt számukra elegendő jövedelmet, és a munkakörülmények sem ideálisak. A földhöz való hozzáférés világszerte erősen korlátozott, és a fiatalabb generáció piaci alku pozíciója alacsony. Az adminisztratív terhek szintén akadályozzák a gazdaságok generációs megújulását. Az éghajlatváltozás hatásai is elriaszthatják a fiatalokat ettől a hivatástól. A mezőgazdaságban a generációváltás pénzügyi támogatása megoldást jelenthetne mindezen problémákra. Ez fokozhatja a korszerűsítést, a gazdálkodók számára földhöz jutást biztosíthat, és pozitív változást hozhat a jövedelmükben, ami növeli a fiatalok motivációját a gazdálkodáshoz.

BEVEZETÉS

Az elmúlt években a mezőgazdaság a globális bruttó hazai termék (GDP) 4%-át tette ki. A globális élelmiszer- és mezőgazdasági ágazat becsült értéke meghaladja a 8 milliárd dollárt, és a teljes népesség több mint

25%-át foglalkoztatja (Világbank, 2022). Az ENSZ (2022) előrejelzése szerint 2050-re a világ népessége 9,7 milliárd lesz. A népesség növekedése mellett a mezőgazdaság komoly kihívásokkal fog szembenézni. A megművelhető földterület folyamatos csökkenése és a vízhiány fokozódása ha-

tékonyabb mezőgazdasági termelési technikákat követel. A minőségi élelmiszerek elterjedése a magas jövedelmű országokban létfontosságú szerepet fog játszani a jövőben. Ezért a mezőgazdaságnak egyre több embert kell ellátnia egyre kevesebb rendelkezésre álló földterületen, fenntarthatóbb és hatékonyabb módon, továbbá magasabb minőségben. Ezenkívül az agrárgazdaságban van egy másik globális probléma is, mégpedig az előregedő mezőgazdasági népesség. Az Egyesült Államok 2017-es mezőgazdasági összeírása (USDA, 2019) szerint a gazdálkodók átlagéletkora 57,2 év volt, ami 1,2 évvel magasabb, mint a 2012-es felmérésben. Az Európai Unióban 2016-ban a legalább 65 éves gazdálkodók aránya 35% körül alakult, míg a fiatal (40 év alatti) generáció mindössze 11%-ot tett ki. Az átlagéletkor 2004-ben 49,2 év volt az EU-ban, majd tíz évvel később, 2014-ben jóval magasabb, 51,4 év (Európai Bizottság, 2021). A fejlődő országokban is egyre jobban megfigyelhető ez a jelenség. A HelpAge International (2014) jelentése szerint a világ vidéki területein általános tendencia, hogy az idősebb gazdálkodók aránya növekszik, a fiatalabbaké pedig csökken. Egyértelmű, hogy a mezőgazdasági termelők előregedése globális probléma. Ha az emberiség nem fordít kellő figyelmet a generációváltásra a mezőgazdaságban, akkor a jövőben nem lesz képes megbirkózni a korábban említett kihívásokkal. Ezen kutatás célja a mezőgazdaságban végbemenő generációváltás elemzése az angol nyelvű nemzetközi közgazdasági szakirodalom szisztematikus áttekintése révén az 1990–2022 közötti időszakra vonatkozóan. A kutatás arra a kérdésekre keresi a választ, hogy melyek a generációváltás legfőbb akadályozó, illetve gátló tényezői. Továbbá, hogy milyen eszközök, intézkedések segíthetik a mezőgazdaságban a sikeres generációváltást.

KUTATÁSI MÓDSZERTAN

A mezőgazdasági ágazatban végbemenő generációváltás átfogó áttekintése érdekében a következő online adatbázisokban végeztünk kiterjesztett keresést: Web of Science (2022a, 2022b) és Scopus (2022a, 2022b) a kiválasztott 1990 és 2022 közötti időszakra vonatkozóan. A „generation change (generációváltás)” kifejezés mellett létezik egy kifinomultabb szóhasználat is, ami a „generation renewal (generációs megújulás)”. Emiatt a hasonlóság miatt két keresést végeztünk mindkét adatbázisban a különböző kifejezésekkel. Kezdetben a „generációváltás” és a „fiatal gazda” kulcsszavak kombinációját (keresőszó: TITLE-ABS-KEY [generation and change] AND TITLE-ABS-KEY [young AND farmer]) használtuk, és a keresésnek meg kellett jelennie a források címében, kulcsszavaiban vagy absztraktjában. Ezenkívül a „generációs megújulás” kifejezésre is végeztünk keresést, a korábbival megegyező módon. Így a keresőszöveg a következő volt: TITLE-ABS-KEY (generation AND renewal) AND TITLE-ABS-KEY (young AND farmer). A kutatás során csak a tudományos folyóiratokra, a közgazdasági szakirodalomra koncentráltunk, és csak angol nyelven írt anyagokat választottunk ki. A kutatás az 1990 és 2022 között megjelent anyagokra korlátozódott.

Az első kezdeti keresés a „generációváltás” használatával 90 találatot eredményezett, a második fázis „generációs megújulás” pedig 22 bejegyzést. A 90-ből 48 cikk duplikátum volt, 6 pedig kettős duplikátum (2 Scopus- és 2 Web of Science-kutatásban jelent meg); ezek a cikkek tehát mindkét adatbázisban (Web of Science és Scopus) és mindkét használt kulcsszó esetében megjelentek. Ezt követően 66 cikket elemeztünk a téma és a hozzáférhetőség szempontjából.

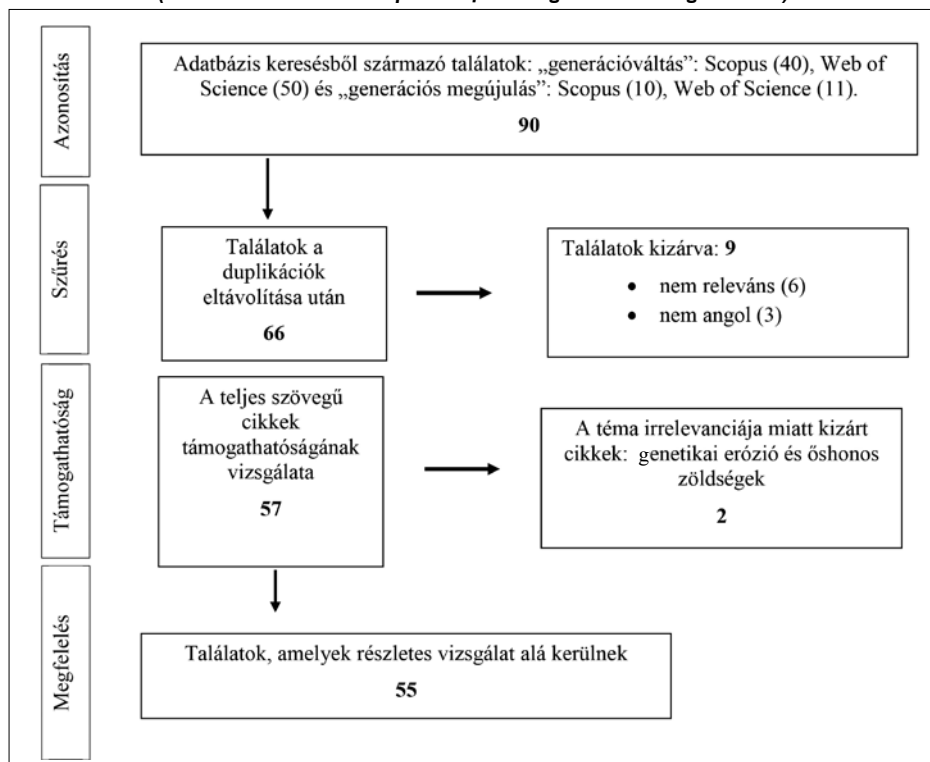
Annak érdekében, hogy a végső elemzésbe csak a releváns cikkek kerüljenek be, független kiválasztást végeztünk. Ezt követően a kapott eredményeket összefésültük, és megvitattuk, hogy mely cikkek kerüljenek további elemzésre. Kilenc szakirodalmi forrást azért hagytunk ki az adatok közül, mert a teljes cikk nem angol nyelven íródott (csak az absztrakt volt elérhető angolul), és néhányuk nem volt releváns a kutatásunk szempontjából. Az első, mélyebb szűrés után két nem releváns témájú cikket kizártunk (őshonos zöldségekkel és genetikai erózióval foglalkoztak). Mindezek után a végső elemzéshez összesen 55 cikket választottunk ki a témában (1. ábra).

A kiválasztott cikkekben tárgyalt elemzések, esettanulmányok földrajzi megosz-

lását megvizsgálva látható, hogy az európai kontinensről (29) származik a legtöbb írás, amely a mezőgazdasági generációváltás témájában született, ezt követte Ázsia (15) és Afrika (7). Észak-Amerikát azonban nem említették, Dél-Amerika (2) és Ausztrália (2) is csak kétszer jelent meg. Az Európai Unió esetében 13 cikk vizsgálta a generációváltást a közép- és kelet-európai országokban, 12 a nyugat-európai országokban, 4 cikk pedig általában az EU-tagállamok szintjén foglalkozott a témával. Végül 7 cikk a romániai mezőgazdaságban vette górcső alá a generációváltást, 3 cikk a Csehországban elvégzett kutatásokról szólt, és további 3 cikk Spanyolországban készült. A mezőgazdasági generációváltást elemezték továbbá Magyarországon, Norvégiában,

I. ábra

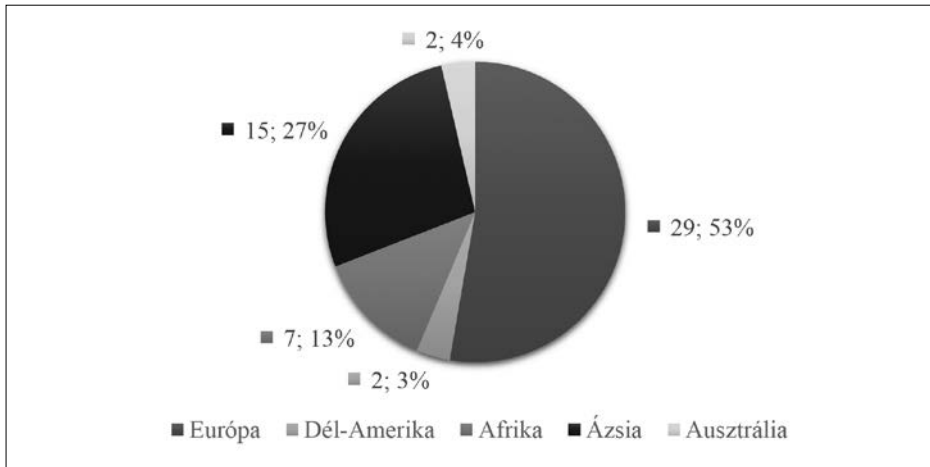
Az irodalom kiválasztásának folyamata a PRISMA-irányelvek szerint
(The literature selection process following the PRISMA guidelines)

Forrás: saját szerkesztés, 2024

2. ábra

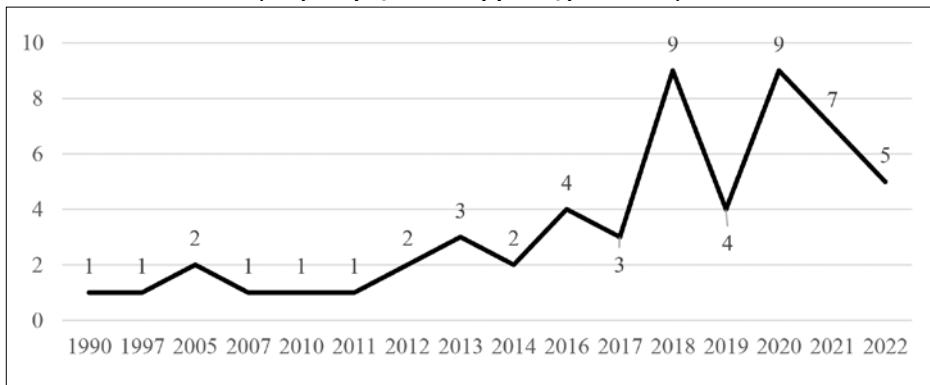
A feldolgozott szakirodalom földrajzi (kontinensek közötti) megoszlása
(Frequency of the continents analysed by the articles)

Forrás: saját szerkesztés, 2024

3. ábra

A cikkek gyakorisága a megjelenés éve szerint
(Frequency of articles by year of publication)

Forrás: saját szerkesztés, 2024

Írországban, az Egyesült Királyságban, Portugáliában, Ausztriában, Lettországban, Görögországban és Németországban. A 2. ábra mutatja az említett cikkek kontinensek szerinti eloszlását.

A 3. ábra a cikkeket a megjelenés éve szerint szemlélteti. A legtöbb cikket 2020-ban (9) és 2018-ban (9) bocsátották közre a mezőgazdasági generációváltás témájában, ezt követi 2021 (7) és 2022 (5). Az eredmé-

nyek azt mutatják, hogy ez a téma 2016 óta népszerűbbé és kutatottabbá vált.

Az első mélyreható szűrést követően az átvizsgált cikkekből 5 fő kutatási területet azonosítottunk. 12 cikk a generációváltást emelte ki a mezőgazdaságban (változó apasági magatartás, mezőgazdasági generációs megújulás, generációk közötti gazdaságátadás, gazdaságok utódlása). 13 cikk a családi gazdaságokkal foglalkozott. 22

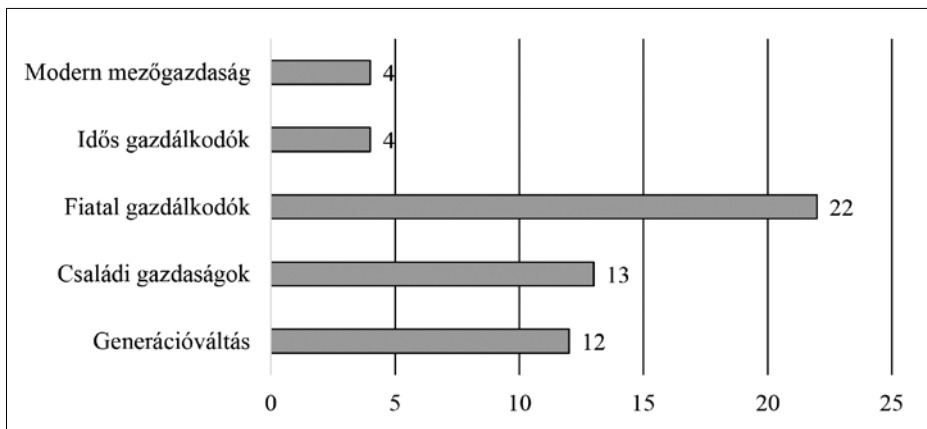
cikk vizsgálta a témát a fiatal gazdálkodók nézőpontján keresztül, azonban csak 4 cikk fókuszált a gazdák idősebb generációjára. A generációs megújulással összefüggésben a gazdaságok modernizációja (beleértve a digitalizációt, a robotok használatát, a precíziós gazdálkodást stb.) 4 cikk témája volt. A fő témák mellett olyan másodlagos

területeket is fontosnak tartottak bemutatni, mint az éghajlatváltozás, a közös agrárpolitika, a földmobilitás és a mezőgazdasági munkaerőpiac.

Ami a cikkek módszertanát illeti, mind a kvantitatív (25), mind a kvalitatív (21) elemzés népszerűnek bizonyult a kutatók körében. Összesen 9 tanulmány alkalmaz-

4. ábra

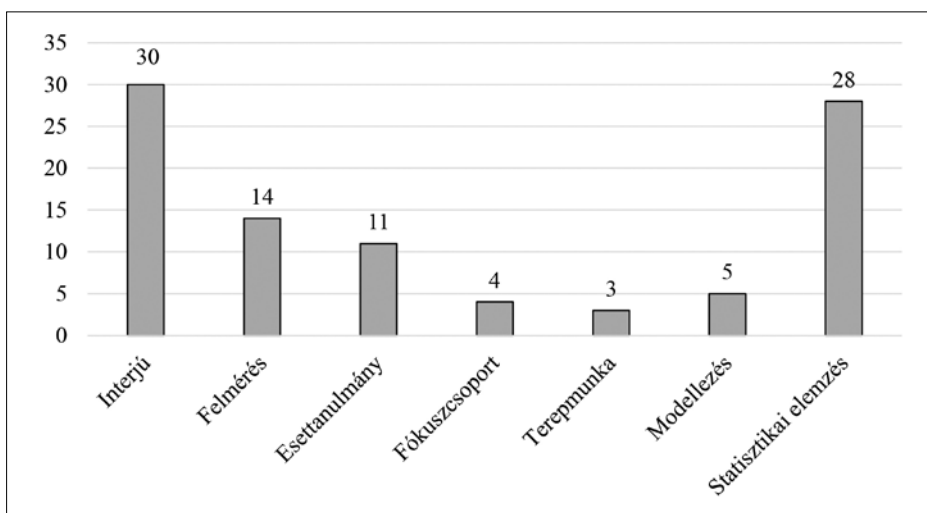
A cikkek gyakorisága a fő témák szerint
(Frequency of the articles by main topics)

Forrás: saját szerkesztés, 2024

5. ábra

A cikkekben alkalmazott módszertanok gyakorisága
(Frequency of the methodology applied in the articles)

Forrás: saját szerkesztés, 2024

ta egyszerre mindkét módszert. Az 5. ábra mutatja a szerzők által választott módszertant. 30 esetben a szerzők interjúkat készítettek, többnyire mélyinterjúkat, átlagosan 20-30 fős mintával dolgoztak, és ezt a módszert szinte minden esettanulmány esetében alkalmazták. A felmérések adatait statisztikai módszerekkel elemezték, de ezt a kvantitatív eszközt használták az országos szintű adatelemzésekhez is. Ezzel szemben a szerzők kevésbé alkalmazták a fókuszcsoporthoz (4), a terepmunka (3) és a statisztikai modellezés (5) technikáit. Így azok számára, akik a mezőgazdaságban végbemenő generációváltást kívánják vizsgálni, azt javasolják, hogy az átfogó és magas színvonalú elemzéshez mind a kvalitatív, mind a kvantitatív módszereket használják. A kiválasztott forrásokban nem találtunk szisztematikus szakirodalmi áttekintést, ami indokolja e tanulmány szükségességét.

EREDMÉNYEK

Az elemzett szakirodalom általában véve nem fest pozitív képet a mezőgazdasági generációváltásról és a fiatal gazdálkodók jövőjéről. A családi gazdaságok évtizedek óta világszerte a vidéki társadalom egyik alappillére képezik, de valamennyi cikk arról számol be, hogy az általuk vizsgált régióban a gazdatársadalom előregeződésben van, és a gazdaságok száma csökken. Bertolozzi-Caredio et al. (2020) a gazdaságok utódlását 3 lépcsős folyamatként határozták meg. Első a potenciál kérdése: elismerik-e a gazdálkodó családok a gyermekeiket potenciális utódként? Másodszor a hajlandóság esete: hajlandó-e a potenciális utód átvenni a gazdaságot? És végül a sikeresség: az utód ténylegesen átveszi-e a mezőgazdasági vállalkozást, és a továbbiakban hogyan tudja azt működtetni?

A világ számos tanulmánya említette a fiatal gazdák számának csökkenését és a vállalkozást indítók hiányát. Ennek sok oka van, amelyeket az alábbiakban részleteseb-

ben elemzünk, valamint a generációváltás fő akadályai is bemutatásra kerülnek.

A generációváltás korlátozó tényezői

A mezőgazdaságban a generációváltás egyik legnagyobb akadálya a motiváció hiánya, aminek több oka is van (például a munkakörülmények, a pénzhiány, a termőföld hozzáférhetősége stb.), és ez a legtöbb elemzett cikkben is szerepel. A fiatalok nem akarnak olyan ágazatban dolgozni, ahol a munkakörülmények nem megfelelőek, és ahol „piszkos” munkát kell végezni (Lorenzen és Lorenzen, 2011). Ráadásul az alacsony kereseti lehetőségek miatt nem motiváltak. Más iparágak vonzóbb kilátásokat kínálhatnak számukra (Kondo, 2021; Bosselmann, 2012). A mai fiatal generáció sokkal mobilabb, mint az elődeik, így több lehetőség van a tanulásra, ami azt jelenti, hogy kevesebben hajlandóak hazatérni és gazdálkodni a tanulmányaik befejezése után (Farrell és szerzőtársai, 2021). A motivációt azonban pozitívan befolyásolja az új mezőgazdasági technológiák elterjedése (például: drónok, fejőrobotok, automata kormányzású traktorok stb.). A korszerűsítés és a modern technológia használata hozzájárul ahhoz, hogy a fiatalok érdeklődését felkeltse (Guerra, 2018). Továbbá kutatások kimutatták, hogy a szoros családi kötelékek pozitívan hatnak a fiatal mezőgazdasági termelők motivációjára a családi vállalkozás átvételét illetően (Brandth és Overrein, 2013). Végezetül Coopmans és társai (2020) azt javasolják, hogy különösen hasznos lenne a gazdaságok utódit pszichológiailag felkészíteni az előttük álló kihívásra és coachingot nyújtani, hogy segítsenek nekik a generációváltással járó gyakorlati problémák kezelésében.

A generációváltás családi tényezője

Plana-Farran és Gallizo (2021) szerint a családi kötelékek és az érzelmi tényező erős motivációs erővel bírnak a családi gazda-

ságok átvételével kapcsolatban. Brandth és Overrein (2013) nagyon fontos megállapítást tesznek az apai szerepek átalakulásáról a mai világban, ami nagy hatással van a mezőgazdaságra. Bár az idősebb generáció annak tudatában nevelte gyermekeit, hogy valószínűleg ők fogják átvenni a gazdaságot, ez mára megváltozott. Régebben a hagyományosan gazdálkodó családoknál mindig volt valaki, aki folytatta ezt a tevékenységet. Az embereknek arra is volt idejük, hogy a gyermekekkel foglalkozzanak, és együtt dolgozzanak. A vizsgálatban résztvevők beszámolóai alapján az idősebbek úgy tanulták meg a szakmát, hogy már gyermekkoruk óta együtt dolgoztak a szüleikkel. Sajnos a mai modern, gyorsan változó világban ez másképp működik. A mai gazdálkodó apák fontosnak tartják, hogy gyermekeiket ne csak ők tanítsák, és hogy olyan készségekkel és kompetenciákkal rendelkezzenek, amelyeket a mai modern társadalom megkövetel. A szülői szerepek általános változása nagy hatással van a családi mezőgazdasági vállalkozások utódlására is.

Oktatás és tudásátadás

Ma a fiataloknak több lehetőségük van a tanulásra és az oktatásban való részvételre, és ez hatással van a generációváltásra. Farrell és szerzőtársai (2019) megemlézték, hogy a tanulás miatt a gazdaságot elhagyó fiataloknak akkor van esélyük a visszatérésre, ha célzott támogatásokat kapnak a mezőgazdaság olyan területein, ami a fiatalok körében fokozottabban népszerű (pl.: biogazdálkodás). A Popa és Turek Rahoveanu (2021) által végzett kutatás arra a következtetésre jutott, hogy az oktatás fontos szerepet játszik a gazdálkodás megkezdésére vagy folytatására vonatkozó döntés meghozatalában. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező fiatal gazdálkodók nagyobb valószínűséggel igényelnek támogatást a beruházásokhoz és a gazdaságok létrehozásához. Popescu (2019) szerint a termelékenység összefügg a gazdálkodók

iskolázottságával, és arra a következtetésre jutott, hogy a fiatalok érdekeltek tudásszintjük megerősítésében, hogy javítsák képességeiket. Számos tanulmány foglalkozik a gazdálkodók növekvő képzettségi szintjével, és azzal, hogy az oktatás hogyan segíti a fiatalokat a generációváltásban amellet, hogy nagyon fontos szerepet játszik a vidéki területek fejlődésében (Gapuz és Gapuz, 2013; Elahi és szerzőtársai, 2022; Osterhoudt, 2018; Seck és szerzőtársai, 2005; Ariyo és Mortimore, 2012). Az oktatásba történő beruházások lehetőséget biztosítanak a fiataloknak arra, hogy más munkakörökben is kipróbálják magukat, ami számos esetben azzal jár, hogy a fiatalok elhagyják ezt a pályát (Chiswell és Lobly, 2018). Csizmady és szerzőtársai (2021) szerint a fenntarthatóság társadalmi és kulturális aspektusai a generációk közötti tudásátadással fejleszthetők. Kiemelik annak fontosságát, hogy a helyi fiataloknak meg kell tanítani a borászati hagyományokat, és el kell érni, hogy a tacit tudás is átadásra kerüljön.

A fiatalok elvándorlása a városokba

A generációváltás egyik fő akadály a fiatalok városokba vándorlása. A városiasodás miatt a vidéki területeken csak kevés fiatal marad, aki ott akar élni és dolgozni. Ennek oka, hogy a mezőgazdaságban végzett munkát túlságosan megterhelőnek tartják fizikailag, és a fiatalok jobb munkakörülményeket szeretnének. Az iparosodás fellendülése szintén hozzájárult a mezőgazdasági területekről való elvándorláshoz, továbbá a városokban jóval magasabb fizetés érhető el a számukra. A mezőgazdasági munkát gyakran „piszkosnak” tartják, ezért az emberek elvándorolnak a városokba, hogy vonzóbb munkát és karriert találjanak (Buliga-Stefanescu és Necula, 2018; Jansuwan és Zander, 2021; Yamamoto, 1997; Lorenzen és Lorenzen, 2011; Sponte, 2014 és Swindell, 2019). White (2020) rámutat, hogy a gazdaságokat

általában elhagyó fiataloknak jó ötleteik lennének a saját gazdaságuk fejlesztésére, de azok különböző okok miatt nem kerülnek megvalósításra.

Digitalizáció és modern mezőgazdasági gyakorlatok

Heider és szerzőtársai (2021) szerint a generációváltás egyik további akadály a modernizáció és a fejlesztés hiánya. Chiswell és Lobly (2018) arra a következtetésre jutottak, hogy az idősebb gazdálkodók nehezen delegálják a gazdaságirányítási feladatokat, amit Koczberski és Curry (2016) is igazolt. Kihívást jelent számukra, hogy több felelősséget bízzanak utódaikra. Ez természetesen hátrányos helyzetbe hozza a fiatalokat. A modernizáció és a digitalizáció megoldást jelent erre a problémára, mivel az adminisztráció digitalizálása lehetővé teszi, hogy a fiatalok jobban részt vegyenek a gazdaság napi működésében. Az innovatív gyakorlatok (robotok, drónok, gazdaságirányítási szoftverek és fenntarthatóbb gazdálkodási gyakorlatok használata) alkalmazása ösztönözné a fiatalabb generációt a gazdaságok átvételére, és javítaná a gazdaságok életképességét (Farrell és szerzőtársai, 2021).

A modernizáció javíthatja a mezőgazdasági munkakörülményeket, és vonzóbbá teheti az ágazatot a fiatalok számára. A kutatások egybehangzóan azt találták, hogy a fiatalok nagyobb valószínűséggel modernizálják a saját gazdaságukat, és ehhez a pénzügyi támogatás kulcsfontosságú (Chiswell, 2018; Karttunen és szerzőtársai, 2016; Widiyanti és szerzőtársai, 2018; Yang, 2013; St Aisyah és szerzőtársai, 2020).

Általánosságban elmondható, hogy a digitalizáció és a modernizáció jelentős pozitív hatással van a mezőgazdaságban végbemenő generációváltásra.

Fenntarthatóság és éghajlatváltozás

A tanulmányok megerősítik, hogy a fiatalabb generáció tudatosabb az éghaj-

latváltozással kapcsolatban. Nagyobb hajlandóságot mutatnak a megújuló energiaforrások használatára és a fenntartható gazdálkodási gyakorlatok alkalmazására (Elahi és szerzőtársai, 2022; Lindsjö és szerzőtársai, 2021; Karttunen és szerzőtársai, 2016). Emellett Farrell és szerzőtársai (2021) szerint a biogazdálkodásra való áttérés is motiváló tényezőként hathat az új generáció munkába állására. A kutatások azonban azt mutatják, hogy az éghajlatváltozás okozta bizonytalanság demotiváló hatással van a fiatalabb generációra. Az afrikai és ázsiai országokban ez az egyik oka annak, hogy az emberek nem akarnak továbbra is a mezőgazdaságban dolgozni (Dhanya és szerzőtársai, 2022, valamint Mariwah és szerzőtársai, 2019).

Magas adminisztratív terhek, a gazdálkodók alacsony jövedelme, gyenge alkupozíció

Több európai tanulmány is kiemelte az adminisztratív terheket mint a generációváltás akadályát (Pechrová és szerzőtársai, 2018; Pechrová és Simpach, 2018; Pechrová és Simpach, 2020; Simpach, 2017). Továbbá a legtöbb cikk arra a következtetésre jutott, hogy a mezőgazdasági ágazatban az alacsony jövedelem jelentős akadály a generációváltásnak. A fiatal generáció a potenciálisan elérhető alacsony bérek miatt hagyja el a mezőgazdaságot (Steward, 2007). Ráadásul az idős mezőgazdasági termelők biztonságos jövedelme sem magas ebben az ágazatban, mivel egyes mezőgazdasági ágazatok munkaigényesebbek az ipari ágazathoz és a szolgáltatásokhoz képest. A nyugdíjba vonulást fontolgató gazdálkodó házaspároknak az öregedés során soha nem látott kihívásokkal kell szembenézniük, és a fiatalabb generáció nem szívesen követi őket (Downey et al., 2017). Az idősebb gazdálkodó házaspárok arra kényszerülnek, hogy új forráskönyvet dolgozzanak ki a nyugdíjba vonulásukra. Ez egyes esetekben jelentős feszültségeket

is okoz a párok között, különösen a nyugdíjba vonulás egyéni konstrukciói körül (Downey et al., 2016). Az idős generáció nem hajlamos a jövedelem (nyugdíj) hiánya miatt feladni a gazdálkodást, de egy egészségesebb, kevesebb fizikai aktivitással járó életmód jóval előnyösebb lenne számukra (Jansuwan és Zander, 2021).

A mezőgazdasági termelők alacsony jövedelmének témájához kapcsolódóan van egy másik akadály, amellyel az új generációnak szembe kell néznie, mégpedig az alacsony alkupozíciójuk. Egyes cikkek arra a következtetésre jutottak, hogy a fiatalok gyengébb pozícióban vannak az üzleti tárgyalások során, néha a fiatal generációt a piac új szereplőjeként említik. Ezért az agrárpolitikának támogatnia kellene őket abban, hogy megerősítsék alkupozíciójukat a piacon (Mariwah és szerzőtársai, 2019; Nainggolan és szerzőtársai, 2020; Popa és Turek Rahoveanu, 2021; White, 2020). Eközben a gazdák jövedelmének diverzifikálása csökkentené az alacsony jövedelem veszélyét. A kutatások szerint a fiatalok a mezőgazdaságból származó általános jövedelemmel párhuzamosan nagyobb valószínűséggel keresnek más jövedelemforrásokat is. További jövedelemforrás lehet például az agroturizmus is (Galluzzo, 2016; Nemenyi és Rosser, 2010; Popa és Turek Rahoveanu, 2021; Voronina, 2018; Lorenzen és Lorenzen, 2011).

Földhöz való hozzáférés

A szakirodalom szerint a generációváltás egyik legnagyobb akadálya a mezőgazdasági földterülethez való korlátozott hozzáférés. A földpiacon – különösen az Európai Unióban – nagy a verseny, és a földárak nem kedvezőek az újonnan érkezők számára. Azok, akik növelni szeretnék családi gazdaságuk méretét, szintén nehézségekkel szembesülnek, például az adminisztratív terhekkal (a földvásárlást szabályozó szigorú törvények); ráadásul a földpiacon intenzív verseny van, amely

magas földárakat eredményez (Conway és szerzőtársai, 2020; Ramos, 2005; deHaan et al., 2020; Yamashita és Morisawa, 2020). Emellett Heider és szerzőtársai (2018) megállapították, hogy a földterületek az évek során az öröklési folyamatok miatt felaprózódtak, ami jelentősen megnövelte a tranzakciós költségeket és a bürokratikus terheket. Nemenyi és Rosser (2010) megemlítik, hogy a termőföldnek erős társadalmi értéke van; sok esetben a családok érzelmi szálakkal kötődnek a földhöz, ezért nehéz szívvel válnak meg tőle, ami szintén befolyásolja a termőföld piacát.

A generációváltást akadályozó tényezők és az azt támogató intézkedések

A megvizsgált cikkek többsége a generációváltás akadályait és politikai megoldásait (támogató intézkedéseit) elemzi az európai mezőgazdaságban. A támogató intézkedések és a generációváltás fő akadályai a gazdasági, oktatási és társadalmi tényezők alapján csoportosíthatóak (1. táblázat).

Buliga-Stefanescu és Necula (2018) arra a következtetésre jutottak, hogy Romániában vannak olyan mezőgazdasági ágazatok, például a zöldségtermesztés, ahová a támogatások nagyrésze jut, de a fiatalok száma így is csökken. Galluzzo (2016) és Marcu (2014) szerint a romániai fiatal mezőgazdasági termelői generáció támogatása sikeres volt a jövedelemdiverzifikáció szempontjából. A gazdáknak jelentős igényük volt a termelés diverzifikálására és az agroturizmusra való átállásra. A görögországi fiatal mezőgazdasági termelők programját rendkívül hasznos eszköznek tartják az agrárorientált régiók számára, mivel jelentős mértékben hozzájárul a munkahelyteremtéshez. Ez a politika elősegíti a regionális termelés fellendítését, ami elengedhetetlen a generációs megújulás szempontjából. Továbbá, támogatja a vidéki jólétet, és hozzájárul a társadalmi és gazdasági kohézió fenntartásához, ezáltal

I. táblázat

Összefoglaló táblázat a mezőgazdasági generációváltás fő akadályozó tényezőiről és az azt támogató intézkedésekről
(Summary table of main barriers and supporting measures to agriculture generational change)

Akadályozó tényezők	Támogató intézkedések
<i>Gazdasági és pénzügyi tényezők</i>	
A termőföldhöz való nehéz hozzáférés A mezőgazdasági termelés magas belépési költségei A mezőgazdasági termelők alacsony rendelkezésre álló jövedelme Az idős mezőgazdasági termelők alacsony nyugdíja A mezőgazdasági termelők alacsony alkupozíciója a piacon Magas adminisztratív terhek Munkaintenzív ágazat Az éghajlatváltozás okozta hatások és kockázatok	Pénzügyi támogatás a földhöz való hozzáférés javítására Modernizáció, digitalizáció és innovatív gyakorlatok (robotok, drónok, gazdaságirányítási szoftverek) alkalmazása Jövedelemdiverzifikáció támogatása (pl. agroturizmus) Kedvezményes hitelek nyújtása Az adminisztráció egyszerűsítése A biotermelés, a rövid ellátási láncok és a fenntartható gazdálkodási gyakorlatok támogatása
<i>Oktatási rendszer</i>	
A fiatal generációnak van lehetősége, hogy ne mezőgazdasági területen folytassa tanulmányait	A mezőgazdasági oktatási rendszer javítása (képzettségi szint emelése, tudásátadás, gyakorlat-orientált képzés)
<i>Társadalmi és egyéni tényezők</i>	
A fiatal generáció motivációjának hiánya A szülők megváltozott hozzáállása (kevesebb idő jut a gyerekekre, nehezen delegálnak gazdálkodási feladatokat) Változó tendenciák a fenntartható élelmészeti rendszerekben, a földhasználati gyakorlatban A nemek és generációk közötti egyenlőtlenségek a vidéki térségekben Kedvezőtlen munkakörülmények	A családi kapcsolatok erősítése, a generációk közötti kommunikáció elősegítése A fiatal mezőgazdasági termelők összefogásának segítése, ösztönzése (közös érdekképviselő)

Forrás: saját szerkesztés, 2024

erősítve a helyi közösségek stabilitását és fejlődését (Gkatsikos és szerzőtársai, 2022).

Az írországi mezőgazdaságot tekintve Farrell és szerzőtársai (2021) azt javasolják, hogy a politikai döntéshozóknak a gazdaságokhoz potenciálisan visszatérő utódokra kellene összpontosítaniuk. A fiatalok visszatérését ösztönző célzott támogatás visszacsábíthatná a mezőgazdasági tevékenységbe azokat, akik azért hagyták el a gazdaságot, hogy máshol folytassák tanulmányaikat, vagy vállaljanak munkát. Guerra (2018) szerint Portugáliában optimistán tekintenek a fiatal mezőgazdasági termelőkre, mivel a gazdálkodók új generációja képzetesebb, és jobban előtérbe helye-

zi az innovációt. Végül Korzenszky (2019) egy érdekes ajánlással zárja tanulmányát, amely a generációs probléma kezelését hivatott segíteni Ausztriában. Generációs megújításként egy családon kívüli gazdaságutódlási folyamatot javasol. Az idős generációt ez az intézkedés biztosítaná arról, hogy egész élete munkája nem veszik el, továbbá a fiatalok így könnyebben juthatnának földhöz, és a mezőgazdasági vállalkozások elindításához szükséges belépési korlát is csökkenne. Ez lehetőséget kínál arra, hogy javulhasson a mezőgazdaságban jellemző kedvezőtlen korstruktúra. Nipers és Pilvere (2020) felhívják a figyelmet ugyanakkor arra, hogy bár Lettországbán

a fiatal gazdálkodóknak nyújtott támogatások ellenére tovább romlott a gazdaságok vezetőinek korösszetétele, és folytatódik a földek konszolidációja, valószínű, hogy támogatások nélkül a helyzet még rosszabb lenne.

Csehországban a földterületek hiánya, valamint a pénzügyi és adminisztratív terhek miatt nehézséget jelent a gazdaságok szülőktől való átvétele és új vállalkozások indítása. Az intézkedéseknek ezért segíteniük kell a fiatal gazdálkodóknak a belépési akadályok leküzdésében. Érdeemes megjegyezni, hogy a pénzügyi támogatás önmagában nem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy a fiatalokat bizonyos mezőgazdasági szektorokba, például az állattenyésztésbe vonzza (Simpachová Pechrová és szerzőtársai, 2018).

Az ázsiai példákra hivatkozva Firman és munkatársai (2019) arra a következtetésre jutottak, hogy Indonéziában a családtagok száma jelentős befolyással van a családi gazdaságok utódlási döntéseire. Így a társadalmi tényezők számottevő hatást gyakorolnak az utódok döntésére a családi tejtermelés folytatását illetően. A fiatal indonéziai kávétermelők piaci pozícióját is erősíteni kellene, akár támogatásokkal. Ehhez csatlakozniuk kellene egy szövetséghez, hogy szinkronizálják termelésüket és értékesítésüket (Nainggolan és szerzőtársai, 2020). Thaiföldön a magasabb nyugdíj támogathatná a gazdálkodókat abban, hogy a nyugdíjba vonulás után is megfelelő életszínvonalat tarthassanak fenn. Rövid és hosszú távú szakpolitikai beavatkozásra van szükség az idősebb gazdálkodók támogatására, a nyugdíjazás utáni életszínvonaluk javítására és a fiatalok visszacsábítására a mezőgazdaságba (Jansuwan és Zander, 2021). Balin léteznek olyan szervezetek, amelyek segíthetnek a családi gazdaságok számára a rendelkezésre álló munkaerő hatékony elosztására (Lorenzen és Lorenzen, 2011). Shokeid (1990) egy Atlasz-hegységből származó közösségről szóló

kutatásában feltárta, hogy az idősebb generáció nem szeretne osztozni a fiatalokkal az erőforrásokon, és nem szeretnének együtt gazdálkodni sem.

Mérsékelt számú tanulmány elemezte a generációváltást az afrikai mezőgazdaságban. Lindsjö és szerzőtársai (2021) eredménye alapján a fenntartható mezőgazdasági intenzifikáció mindaddig alacsony marad, amíg a fiatal gazdálkodók pénzügyi támogatása és a hitelhez való hozzáférés nem kap kiemelt figyelmet a politikai diskurzusokban Malawiban. Végül Mariwah és szerzőtársai (2019) kiemelik, hogy a ghánai gazdaszövetségek és szövetkezetek megerősítésével a fiatal gazdák erősíthetik alkupozíciójukat a piacon. A fenntartható élelmiszeri rendszerek, a változó földhasználat, valamint a nemek közötti és a generációs egyenlőtlenségek közötti összetett kölcsönhatások jobb megértésére van szükség a vidéki térségekben.

A fent említett problémákat illetően valamennyi tanulmány arra a következtetésre jutott, hogy a fiatal mezőgazdasági termelőket és a mezőgazdasági generációváltást anyagilag támogatni kell (1. táblázat). Ez megoldást jelenthetne a földhöz jutás problémájára is, és növelhetné a mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelmet. Továbbá a tevékenységek differenciálásának támogatása is pozitív hatással lenne, mivel nagyobb pénzügyi biztonságot nyújtana. Emellett az idősebb generációt is támogatni kellene, hogy megfelelő nyugdíjat kapjanak, és hogy növekedjen a hajlandóságuk a gazdaság átadására a fiatal generációnak. A világ minden tájáról származó kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a fiatal gazdák számára továbbra is pénzügyi támogatást kellene kapniuk a kormányoktól.

Szakpolitikai következmények

Először szinte minden szerző a támogatásokra hivatkozik, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a fiatal generáció átvegye a családi gazdaságok irányítását.

Vannak azonban más pénzügyi lehetőségek is, mint például a Garanciaalap, amely a fiatal gazdák számára kedvezményes kamatozású beruházási hiteleket nyújt magasabb támogatási aránnyal. Mindezek mellett Simpachová Pechrová és szerzőtársai (2018) azt mutatták ki, hogy a pénzügyi támogatás önmagában nem vonzotta a fiatalokat az állattenyésztésbe. A generációváltás támogatása számos előnnyel jár más mezőgazdasági ágazatok számára is. Empirikus bizonyítékok vannak arra, hogy a generációváltást ösztönző politikák révén nő a helyi bruttó hozzáadott érték, új munkahelyek jönnek létre (nem csak a mezőgazdasági ágazatban), és nő a kibocsátás, valamint javul a hatékonyság (Gkatsikos és szerzőtársai, 2022).

Az oktatás a mezőgazdasági generációváltás másik kétségtelenül fontos kérdése. Popa és Turek Rahoveanu (2021) szerint a jobban képzett fiatalabb gazdálkodók nagyobb valószínűséggel keresnek beruházási támogatást. Emellett a fenntarthatóság társadalmi és kulturális aspektusai a családi borászatok generációi közötti tudásátadás révén válnak kézzelfoghatóvá (Csizmady és szerzőtársai, 2021). Ez potenciálisan egy szélesebb utat jelenthet a szakpolitika számára, amely azonosítja a különböző típusú utódokat, és a támogatást kifejezetten az ő igényeikhez igazítja (Farrell és szerzőtársai, 2021). Amint azt korábban említettük, a fiatal mezőgazdasági termelők gyenge alkupozíciója a javaslat szerint egy másik jelentős akadály. Ez a probléma a rövid ellátási láncok támogatásával oldható meg, ami növelheti a gazdálkodók jövedelmét (Farrell és szerzőtársai, 2021). Szükség van olyan társulásokra, amelyekhez a fiatal gazdák csatlakozhatnak és együtt dolgozhatnak, és így nagyobb piaci pozícióval rendelkezhetnek, amit Popa és Turek Rahoveanu (2021) is kiemel. A földvásárlás nehézségei nemcsak az anyagi háttér, hanem az adminisztratív terhek kérdése is, ahogyan azt Pechrová és Simpach (2018) azonosította.

Plana-Farran és Gallizo (2021) rámutatnak, hogy az örökösödési folyamatot különböző támogatásokkal, kedvezményekkel vagy az adminisztráció egyszerűsítésével kellene támogatni.

KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatás a generációváltással foglalkozott a mezőgazdasági ágazatban, amelyet a PRISMA-irányelvek alkalmazásával a Scopus- és a Web of Science-adatbázisokban az elmúlt években közzétett releváns angol nyelven megjelent, közgazdasági szakirodalom (55 cikk) szisztematikus áttekintésével elemeztünk. A legtöbb cikk az európai mezőgazdaságban vizsgálta a generációváltás problémáját, de ez a téma globális probléma, amely a világ számos pontján kihívás elé állítja a mezőgazdaságot (pl. Ázsiában és Afrikában). A kutatók kvalitatív és kvantitatív módszertant egyaránt alkalmaztak az elemzéshez. Az elmúlt években egyre több cikk jelent meg a témában, különösen 2016 óta.

A kutatás eredményeként számos olyan akadályozó tényezőt és támogató intézkedést azonosítottunk, amelyek hatással vannak a generációváltás folyamatára. Nagyon fontos megemlíteni, hogy megváltoztak a szülői szerepek. Korábban a szülőknek több lehetőségük volt foglalkozni a gyermekekkel, több időt tudtak együtt tölteni a gazdaságban, és volt lehetőség a fiatalok számára hibázni. A családi tényező kiemelten hozzájárul a generációváltáshoz és a fiatalok motivációjának meglétéhez. A jó családi kapcsolatok elősegíthetik a sikeres nemzedékváltás folyamatát. Ehhez elengedhetetlen a generációk közötti kommunikáció erősítése.

Az oktatás szerepe kettős a mezőgazdasági generációváltást illetően. Negatív hatással is bír, mivel a fiataloknak van lehetőségük az agráriumtól eltérő pályát választani, és akár teljesen hátat is tudnak fordítani a családi gazdaságuknak, van lehetőségük ezt a pályát elhagyni.

Ez szükségszerű következménye a társadalmi fejlődésnek. Továbbá igen pozitív hatással is lehet a generációváltásra az oktatás. Ehhez elengedhetetlen a magas színvonalú mezőgazdasági oktatás megléte. A folyamatos fejlődést szolgáló új ismeretanyagok el-sajátítása mellett az oktatási intézményekben a generációváltásról is tanulni kellene. Jó esettanulmányok segítségével például lehetne mutatni a családoknak arról, hogyan lehet sikeres a generációváltás folyamata. Az oktatással szorosan összekapcsolódik a fiatalok elvándorlása a vidéki térségekből a városok irányába. Vannak azonban olyan esetek, amikor a fiatalok tanulmányaikat befejezve visszatérnek vidékre, és a családi gazdaságban kezdenek el dolgozni. Ez azonban a személyes motivációktól és az életkörülményektől függ.

A kutatások a mezőgazdasági termelők alacsony jövedelmét emelték ki mint az egyik legnagyobb akadályozó tényezőt. Emellett fontos megemlíteni a mezőgazdaságban dolgozók alacsony nyugdíját is. Az idősebb generáció nehezebben adja át a gazdaság irányítását az időskori biztos megélhetés hiányában. A földhöz jutás nehézségeit és a termőföld magas árát is több tanulmányban kiemelték. Kézenfekvő megoldás lehet ezen problémákra a célzott támogatások vagy akár a kedvezményes hitelek lehetősége is. Azonban vannak olyan kutatások, amelyek arról számolnak be, hogy a támogatások ellenére bizonyos szektorokban tovább csökkent a fiatalok aránya.

Tervezhető és biztos jövőképet kell mutatni a fiataloknak, csak akkor lesz képes a szektor vonzóvá válni számukra. Ebben nagy segítséget jelent a digitalizáció és az új technológiák elterjedése. A kutatások alapján ez a fiatalok számára nagy motivációs tényezőként hat. Az idősebb generáció sok esetben nehezen delegálja a feladatokat. Az EU-ban végzett kutatások kiemelik a magas adminisztrációs terheket mint fontos akadályozó tényezőt. Azonban sok esetben az adminisztrációt digitálisan kell végez-

ni, ami lehetőséget biztosít a fiataloknak bekapcsolódni a gazdaság irányításába. A döntéshozóknak általánosságban csökkenteniük kellene az adminisztratív terheket (földvásárlás, mezőgazdasági örökség, hitelek, támogatások), hogy a gazdálkodás továbbvitele során ez ne legyen elrettentő tényező. Az innovatív gyakorlatok vonzóvá tehetik a fiatal generációt a mezőgazdaság számára; továbbá a munkakörülmények javítása fejlesztheti a mezőgazdaságról alkotott negatív képet. Az alacsony jövedelemre megoldás lehet a tevékenységek diverzifikálása. A célzott támogatások segíthetnek más, de még mindig a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységek, például az agroturizmus elindításában.

Világszerte óriási szükség lenne a fiatal mezőgazdasági termelők összefogására. A helyi szinten, regionálisan együttműködő fiatal termelők javítani tudnák az alkupozi-ciójukat a piacon, továbbá a hasonló helyzetben lévő gazdálkodók a generációváltással kapcsolatban is tudnának egymásnak tanácsot adni. Az éghajlatváltozás is nagy hatással van erre a kérdésre, amelyet a kutatások főként Ázsiában és Afrikában negatív motivációs tényezőként említenek. A fiatalok megnövekedett hajlandóságot mutatnak a fenntartható gazdálkodási gyakorlatok iránt, és az éghajlatváltozásra is nagyobb figyelmet fordítanak. A fenntarthatóbb gazdálkodási formák támogatása szintén pozitív hatással lenne a fiatalok motivációjának növelésére.

Összefoglalva, ezen tudományos kutatás elsődleges hozzáadott értéke az, hogy a szisztematikus szakirodalmi elemzésen keresztül áttekintést ad a mezőgazdaságban végbemenő generációváltásról szóló legújabb tanulmányokról. Tudásunk szerint a kutatás egyedülálló, mivel korábban még nem készült hasonló elemzés. A tanulmány azonosítja a mezőgazdaságban a generációváltást akadályozó legfőbb tényezőket, és meghatározza a probléma megoldását célzó szakpolitikai intézkedéseket.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- Ariyo, J. A., & Mortimore, M. (2012). Youth farming and Nigeria's development dilemma: the Shonga experiment. *IDS Bulletin*, 43(6), 58–66.
- Bertolozzi-Caredio, D., Bardaji, I., Coopmans, I., Soriano, B., & Garrido, A. (2020). Key steps and dynamics of family farm succession in extensive marginal extensive livestock farming. *Journal of Rural Studies*, 76, 131–141.
- Bosselmann, A. S. (2012). Mediating factors of land use change among coffee farmers in a biological corridor. *Ecological Economics*, 80, 79–88.
- Brandth, B., & Overrein, G. (2013). Resourcing children in a changing rural context: fathering and farm succession in two generations of farmers. *Sociologia Ruralis*, 53(1), 95–111.
- Buliga-Stefanescu, A., & Necula, R. (2018). The analysis of national programme for rural development measures and the evolution of agricultural holdings in the period 2007–2016 at the level of Olt County. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 18, 67–74.
- Chiswell, H. M. (2018). From generation to generation: changing dimensions of intergenerational farm transfer. *Sociologia Ruralis*, 58(1), 104–125.
- Chiswell, H. M., & Lobley, M. (2018). "It's definitely a good time to Be a farmer": understanding the changing dynamics of successor creation in late modern society. *Rural Sociology*, 83(3), 630–653.
- Conway, S. F., Farrell, M., McDonagh, J. O. H. N., & Kinsella, A. (2020). Mobilising land mobility in the European Union: An under-researched phenomenon. *International Journal of Agricultural Management*, 9, 7–11.
- Coopmans, I., Dessein, J., Accatino, F., Antonioli, F., Gavrilesu, C., Gradziuk, P., ... & Wauters, E. (2020). Policy directions to support generational renewal in European farming systems. *EuroChoices*, 19(2), 30–36.
- Csizmaday, A., Csurgó, B., Kerényi, S., Balázs, A., Kocsis, V., & Palaczki, B. (2021). Young Farmers' Perceptions of Sustainability in a Wine Region in Hungary. *Land*, 10(8), 815.
- deHaan, R., Hambly Odame, H., Thevathasan, N., & Nissanka, S. P. (2020). Local knowledge and perspectives of change in homegardens: a photovoice study in Kandy District, Sri Lanka. *Sustainability*, 12(17), 6866.
- Dhanya, P., Ramachandran, A., & Palanivelu, K. (2022). Understanding the Local Perception, Adaptation to Climate Change and Resilience Planning Among the Farmers of Semi-Arid Tracks of South India. *Agricultural Research*, 11(2), 291–308.
- Downey, H., Threlkeld, G., & Warburton, J. (2016). How do older Australian farming couples construct generativity across the life course?: A narrative exploration. *Journal of Aging Studies*, 38, 57–69.
- Downey, H., Threlkeld, G., & Warburton, J. (2017). What is the role of place identity in older farming couples' retirement considerations?. *Journal of Rural Studies*, 50, 1–11.
- Elahi, E., Khalid, Z., & Zhang, Z. (2022). Understanding farmers' intention and willingness to install renewable energy technology: A solution to reduce the environmental emissions of agriculture. *Applied Energy*, 309, 118459.
- European Commission (2021). Support available for young farmers. Retrieved from: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_en. Accessed 25.01.2023
- Farrell, M., Murtagh, A., Weir, L., Conway, S. F., McDonagh, J., & Mahon, M. (2021). Irish Organics, Innovation and Farm Collaboration: A Pathway to Farm Viability and Generational Renewal. *Sustainability*, 14(1), 93.
- Firman, A., Paturochman, M., Budimulyati, S. L., Hadiana, M. H., Tasripin, D., Suwartapradja, O. S., & Munandar, M. (2019). Succession decisions in Indonesia family dairy farm business. *Livestock Research for Rural Development*, 31(9).
- Galluzzo, N. (2016). Interactions in Romanian agritourisms using a network analysis. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 22(3), 347–357.
- Gapuz, C., & Gapuz Jr, F. (2013). Silk Technology Promotion and Commercialization: Corporate Social Responsibility Towards Livelihood Generation, Gender, Development and Climate Change Adaptation. International Conference on Management, Leadership and Governance, Kidmore End: Academic Conferences International Limited, 126.

- Gkatsikos, A., Natos, D., Staboulis, C., Mattas, K., Tsagris, M., & Polymeros, A. (2022). An Impact Assessment of the Young Farmers Scheme Policy on Regional Growth in Greece. *Sustainability*, 14(5), 2882.
- Guerra, A. I. N. (2018). Young Farmers as Innovation Enablers in Rural Areas: The Role of Eu's Support in a Portuguese Peripheric Region, Trás-Os-Montes. Doctoral dissertation, Universidade de Lisboa (Portugal). <http://hdl.handle.net/10400.5/18430>
- Heider, K., Rodriguez Lopez, J. M., Balbo, A. L., & Scheffran, J. (2021). The state of agricultural landscapes in the Mediterranean: Smallholder agriculture and land abandonment in terraced landscapes of the Ricote Valley, southeast Spain. *Regional Environmental Change*, 21(1), 1–12.
- HelpAge International (2014). The ageing of rural populations: evidence on older farmers in low- and middle-income countries. Retrieved from: <https://www.helpage.org/silo/files/the-ageing-of-rural-populations-evidence-on-older-farmers-in-low-and-middleincome-countries.pdf>. Accessed 25.01.2023
- Jansuwan, P., & Zander, K. K. (2021). What to do with the farmland? Coping with ageing in rural Thailand. *Journal of Rural Studies*, 81, 37–46.
- Karttunen, J. P., Rautiainen, R. H., & Lunner-Kolstrup, C. (2016). Occupational health and safety of Finnish dairy farmers using automatic milking systems. *Frontiers in Public Health*, 4, 147.
- Koczberski, G., & Curry, G. N. (2016). Changing generational values and new masculinities amongst smallholder export cash crop producers in Papua New Guinea. *The Asia Pacific Journal of Anthropology*, 17(3–4), 268–286.
- Kondo, C. (2021). Re-energizing Japan's teikei movement: Understanding intergenerational transitions of diverse economies. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 10(4), 103–121.
- Korzenszky, A. (2019). Extrafamilial farm succession: an adaptive strategy contributing to the renewal of peasantries in Austria. *Canadian Journal of Development Studies/Revue canadienne d'études du développement*, 40(2), 291–308.
- Lindsjö, K., Mulwafu, W., Andersson Djurfeldt, A., & Joshua, M. K. (2021). Generational dynamics of agricultural intensification in Malawi: Challenges for the youth and elderly smallholder farmers. *International Journal of Agricultural Sustainability*, 19(5–6), 423–436.
- Lorenzen, R. P., & Lorenzen, S. (2011). Changing realities—perspectives on Balinese rice cultivation. *Human Ecology*, 39(1), 29–42.
- Marcu, A. (2014). Increasing agricultural competitiveness by the setting up of young farmers. The case of Moldavia, Romania. *Journal of Settlements and Spatial Planning*, (3), 117–23.
- Mariwah, S., Evans, R., & Antwi, K. B. (2019). Gendered and generational tensions in increased land commercialisation: Rural livelihood diversification, changing land use, and food security in Ghana's Brong-Ahafo region. *Geo: Geography and Environment*, 6(1), e00073.
- Nainggolan, M. F., Nugraha, D. R., & Turnip, A. (2020). Empowering of Young Farmer for Arabica Coffee Farming Business in Simalungun. In IOP Conference Series: *Earth and Environmental Science* (Vol. 466, No. 1, p. 012034). IOP Publishing.
- Nemenyi, A., & Rossier, R. (2010). Cultural and ethnic determinants of land use and inheritance in Romania. *Eastern European Countryside*, 16, 175–194.
- Nipers, A., & Pilvere, I. (2020). Age Structure of Farm Owners and Managers: Problems and the Solutions Thereto in Latvia. *Rural Sustainability Research*, 44(339), 15–26.
- Osterhoudt, S. (2018). Remembered resilience: oral history narratives and community resilience in agroforestry systems. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 33(3), 252–255.
- Pechrová, M. Š., & Šimpach, O. (2018). Financial Support from EU's Common Agricultural Policy for Young farmers in the Czech Republic. on European Integration 2018, 1466.
- Pechrová, M. Š., & Šimpach, O. (2020). Do the subsidies help the young farmers? The case study of the Czech Republic. *Acta Univ. Agric. Silvic. Mendel. Brun*, 68, 255–262.
- Plana-Farran, M., & Gallizo, J. L. (2021). The survival of family farms: Socioemotional wealth (SEW) and factors affecting intention to continue the business. *Agriculture*, 11(6), 520.

- Popa, A. M. P., & Turek Rahoveanu, A. (2021). Supporting young farmers and the sustainability of rural regions. case study-Olt county, Romania. *Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*, 21(3).
- Popescu, G. C. (2019). Agricultural knowledge transfer: A case study for small farms and young farmers' beneficiaries of European funds. *Production Engineering Archives*, 25.
- Ramos, G. (2005). The continuity of family agriculture and the succession system: The Basque case. *Journal of Comparative Family Studies*, 36(3), 367–375.
- Scopus (2022a) <https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=generation+renewal&st2=young+farmer&sid=f4d748baab5f783e43a517a095f58d35&sot=b&sdt=b&sl=67&s=%28TITLE-ABS-KEY%28generation+renewal%29+AND+TITLE-ABS-KEY%28young+farmer%29%29&origin=savedSearchNewOnly&txGid=a250defca8849e6ad250dc46722d3dd1>
- Scopus (2022b) <https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=generation+change&st2=young+farmer&sid=938111e778578814386d6b4a56d1e0c0&sot=b&sdt=cl&cluster=scolang%2c%22English%22%2ct%2bscosubtype%2c%22ar%22%2ct%2c%22cp%22%2ct&sl=66&s=%28TITLE-ABS-KEY%28generation+change%29+AND+TITLE-ABS-KEY%28young+farmer%29%29&origin=savedSearchNewOnly&txGid=7aa34f4200ee80e9ae90a684ffdadc5>
- Seck, M., Mamouda, M. N. A., & Wade, S. (2005). Adaptation and Mitigation Through “Produced Environments”: The Case for Agriculture Intensification in Senegal. *IDS Bulletin*, 36(4), 71–86.
- Shokeid, M. (1990). Generations divorced: The mutation of familism among Atlas Mountains immigrants in Israel. *Anthropological Quarterly*, 63(2), 76–89.
- Šimpach, O. (2017). Importance of young farmers in selected member states of European Union. Reprodukce lidského kapitálu–vzájemné vazby a souvislosti (RELİK 2017), 446–453.
- Simpachová Pechrová, M., Simpach, O., Medonos, T., Spěšná, D., & Delín, M. (2018). What are the motivation and barriers of young farmers to enter the sector? *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, 10(4), 79–87.
- Sponte, M. (2014). The role of young farmers in the sustainable development of the agricultural sector. *Calitatea*, 15(S1), 410.
- St Aisyah R, Salman, D., Ramadhan Siregar, A., & Baba, S. (2020). Modernizing dairy farm: a production mode analysis. *International Journal on Advanced Science Engineering Information Technology*, 10(2), 775–781.
- Steward, A. (2007). Nobody farms here anymore: livelihood diversification in the Amazonian community of Carvão, a historical perspective. *Agriculture and Human Values*, 24(1), 75–92.
- Swindell, K. (2019). Faith, work, farming and business: The role of the spiritual in West African livelihoods. *Journal of Asian and African Studies*, 54(6), 819–837.
- USDA (2019). 2017 Census of Agriculture. Retrieved from: www.nass.usda.gov/Publications/Highlights/2019/2017Census_Farm_Producers.pdf Accessed 25.01.2023
- Voronina, M.A. (2018). Social Transformation of Rural Areas During Agrarian Integration of Eu Countries. In Ardashkin, I. B., Iosifovich, B. V. & Martyushev, N. V (Eds.), *Research Paradigms Transformation in Social Sciences* (RPTSS 2018) –International Conference on Research Paradigms Transformation in Social Sciences (pp. 1350–1360). Cognitive-Crcs. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2018.12.165>
- Web of Science (2022a) <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/e9619962-0351-4518-ad31-d6bb1875c5d6-62a32a3f/relevance/1>
- Web of Science (2022b) <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/f4727ef8-e177-4120-b67c-16a0d2165184-62186737/relevance/1>
- White, B. (2020, March). Rural household pluriactivity and plurilocality: a source of resilience to climate breakdown. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 451, No. 1, p. 012001). IOP Publishing.
- Widiyanti, E., Setyowati, N., & Ardianto, D. T. (2018, November). Young generation's perception on the agricultural sector. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 200, No. 1, p. 012060). IOP Publishing.

- World Bank (2022) Agriculture and Food Overview. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/overview> Accessed 25.01.2023
- Yamamoto, M. (1997). Changes in agriculture and rural employment in southwestern Thuringia, Germany. *Geographical review of Japan, Series B.*, 70(2), 83–94.
- Yamashita, R., & Morisawa, K. (2020). Consideration of Qualitative Changes in Agricultural Settlements Due to Land Consolidation a Case Study Based on the Perceptions of Non-Farmers. *International Review for Spatial Planning and Sustainable Development*, 8(1), 124–136.
- Yang, Z. (2013). Demographic changes in China's farmers: the future of farming in China. *Asian Social Science*, 9(7), 136.